

Вазнесењска црква *Church of the Ascension*

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

800 година аутокефалности Српске православне цркве / 800th Anniversary of the Serbian Orthodox Church Autocephality

Подужни пресек кроз цркву / Cross section of the Church

Вазнесењска црква

Адмирала Гепрата 19

Културно добро

Саграђена по узору на петокуполне византијске цркве, Вазнесењска црква у Београду издваја се у силуети горњег потеза Улице кнеза Милоша, на углу улица Адмирала Гепрата и Краљице Наталије. Према замисли кнеза Милоша Обреновића, овај део града је требало да постане нови државни, војни и административни део српског Београда и са објектима саграђеним у првој половини 19. века убрзано се развија и попрама замишљене обриси. Већ у седмој деценији, у време

владавине кнеза Михаила Обреновића, овај крај, тада београдска периферија, добија своју цркву, пре свега за потребе војске из бројних околних војних зграда. То је била прва и једина *гарнизонска црква* у Србији, али служила је и цивилном становништву. Претходно се на том простору налазила црква од платна, која је била крајње неадекватна, због чега је и одлучено да се гради нова, али довољно велика да може примити и војску и грађане на богослужење.

Грађена је од пролећа 1861. до краја 1862. године, а освећена по завршетку иконостаса у марту 1863. Митрополит Михаило ју је посветио Вазнесењу Христовом. Пројекат су урадили Павле Станишић, управитељ Главне управе грађевина, и Јован К. Ристић, начелник Главне управе грађевина. Лицитација за изградњу цркве је расписана преко Управе града Београда, а посао су добили предузимач Коча Поповић и дрводеља Фердинанд Тавенов.

Вазнесењска црква у Београду је подигнута као подужна, једнобродна грађевина, сажетог уписаног крста. Засведена је полуобличастим сводовима, а њена особеност су пет купола. Кубета су на високом тамбуру полигоналног облика, имају осам прозора и својим витким пропорцијама асоцирају на моравску школу. Сама црква има функционалан и једноставан распоред, с олтарским простором, наосом, галеријом и исповедаоницама. Како је у време подизања била намењена пре свега војсци, нема припрату, односно простор који је био намењен женама. Темељи и соклсу изведени у камену, а остатак цркве је грађен опеком у кречном малтеру. Двосливни кров је покривен лимом. С обзиром на то да је саграђена по узору на византијске цркве са пет купола, у њеном склопу није постојала звонара. Зато је у току градње покрај цркве подигнута дрвена звонара, покривена ћерамидом, коју је саградио предузимач Коста Петковић. Међутим, ова звонара је брзо страдала јер је била од дрвета, те је 1876. године поправљена, а 1892. срушена, па је на њеном месту предузимач Ђорђе Холм саградио нову, опет дрвену. Тек 1939. године звонара бива сазидана у трајнијем материјалу, према пројекту архитекте Владете Максимовића.

Црква је изведена у духу неоромантизма, везујући се за наслеђе средњовековне националне градитељске традиције. Као директан узор Вазнесењској цркви у Београду, могла је да послужи петокуполност цркве манастира Раваница, такође посвећене Вазнесењу. Површине фасада су равне и оживљене низом аркадица испод кровног венца, као и вертикалним плитким нишама у које су смештени лучни прозори. Западна фасада је најбогатија и најразуђенија,

Архиепископски престо
Archbishop's throne

наглашена порталом, забатом кровног венца, окулусом и двема нишама с лучним прозорима.

Када је подигнута, свештенство је било смештено при старој цркви, а већ крајем 1863. године прота Илија Новаковић тражи да се уради пројект за нову кућу и 1865. године она је саграђена према пројекту инжењера Андрије Вуковића. Црквена управа је за себе задржала четири мање собе, док је четири велике издала Министарству финансија за статистичко одељење. После њиховог исељења, Нижа београдска гимназија добила је 1886. на коришћење пет соба за учионице, а с временом је заузела читав простор осим подруског. Због тога је 1891. године подигнута нова кућа за потребе цркве, у којој се и данас налази парохијски дом. Стару кућу је користила Нижа гимназија, прерасла у Трећу београдску гимназију до 1906, која потом прелази у своју, посебно саграђену зграду, а овај простор је уступљен Женској учитељској школи, која је ту остала до 1935, после чега је изнајмљиван различитим установама.

Ентеријер је настао највећим делом у време подизања цркве.

Иконостас, са иконама Стевана Тодоровића, једног од најистакнутијих српских сликара друге половине 19. века, потиче из 1881. године. Настао је у време највеће сликарске зрелости Стевана Тодоровића и у његовом опусу заузима важно место. Познато је да је иконостасе углавном радио са сарадницима, али на овом иконостасу је радио сам, те у том смислу има посебан значај у проучавању његовог црквеног сликарства. У Вазнесењској цркви у Београду чувају се и појединачна сликарска дела српских уметника 19. века. Највреднија је икона Свети архиепископи Атанасије и Кирил, сликара Николе Димшића из 1864. године.

Не можемо са сигурношћу да тврдимо да су зидови и сводови Вазнесењске цркве били живописани одмах после грађења, нити по завршетку иконостаса, иако се у уговору са Стеваном Тодоровићем предвиђа и живописање храма. Током велике обнове храма 1937. године, сводови и површине зидова прекривени су новим живописом руског сликара Андреја Васиљевића Биценка, уз саветодавни и стручни надзор сликара Уроша Предића.

У цркви је и велики број богослужбених предмета, израђених од метала и племенитих метала, као и одежди квалитетне занатско-уметничке израде. Међу овим предметима истичу се радови појединих београдских златара из прве половине и средине 19. века, као што је Престони крст руфета абацијског из 1846. рађен у сребру, сребрни путир из 1863. године – рад Јована Николића у стилу другог рококоа, две сребрне кадионице из 1899, рад златара Стојића. Ови предмети су значајни за проучавање занатства тога времена, као и прожимања традиционалних уметничких облика с новим западноевропским стилским елементима друге половине 19. века. Посебну вредност имају црквена звона, нарочито старо звоно Саборне цркве ливено 1830. године.

Најзад, у Вазнесењској цркви се чувају бројне црквене књиге и протоколи, међу којима су поједини важни списи за проучавање како

Вазнесењске цркве тако и историје Београда.

Вазнесењска црква, са црквеном портом и црквеним зградама, као и богослужбеним предметима и иконостасом – утврђена је за културно добро (*Решење Завода за заштиту споменика културе града Београда*, бр. 290/3 од 27.4.1967).

Литература:

Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда

Јовановић, М. (1987), *Српско црквено градитељство и сликарство новијег доба*, Београд–Крагујевац.

Bogunović, S.G.(2005), *Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka* (I) : arhitektura, arhitekti, pojmovi, Beograd.

Church of the Ascension

19, Admirala Geprata Street

A cultural property

Југозападна фасада
Southwestern facade

Modelled on Byzantine five-dome churches, the Church of the Ascension in Belgrade stands out in the silhouette of the upper reach of Kneza Miloša Street, nestled between the streets of Admirala Geprata and Kraljice Natalije. According to Prince Miloš Obrenović's vision, this part of the town was supposed to become a new state, military and administrative centre of Serbian Belgrade, so with the buildings constructed in the first half of the 19th century it rapidly grew, assuming the anticipated contours. In

1860s, during the reign of Prince Mihailo Obrenović, this part of the then outskirts of Belgrade got its first church, primarily for the needs of soldiers from numerous army buildings in the vicinity. At the same time, it was the first and only garrison church in Serbia, but it was also attended by civilians. The tent church that had existed at the very same location was quite inadequate, and that was why it was decided to build a new church spacious enough to take in both soldiers and civilians during the service.

The church was built from spring 1861 to the end of 1862, and consecrated after the completion of the iconostasis in March 1863. Metropolitan Mihailo dedicated it to the Ascension of Christ. The design was developed by Pavle Stanišić, Manager of the General Construction Administration, and Jovan K. Ristić, Head of the General Construction Administration. The bidding for the construction of the church was announced via Belgrade town authorities, and the job was awarded to entrepreneur Koča Popović and carpenter Ferdinand Tavenov.

The Church of the Ascension in Belgrade was constructed as a longitudinal, single nave, compact cross-in-square edifice, with semi-vaulted arches and five domes as its main feature. The domes are erected on tall polygonal tholobates with eight windows. Their slender proportions are reminiscent of the Morava architectural school. The church itself has a functional and simple layout, with the altar space, naos, gallery, and confessionals. As it was originally intended primarily for the army, it has no narthex or the space for women. The foundation and the skirting are made of stone, while the remainder of the church is built of brick and lime mortar. The double-pitch roof is covered with sheet metal. Since it was modelled on Byzantine five-dome churches, the church did not have a bell tower. That is why during its construction a wooden tile-covered bell tower was built by entrepreneur Kosta Petković. However, this bell tower soon collapsed because it was made of wood, and in 1876 it was repaired. Subsequently, it was pulled down in 1892 and on that spot entrepreneur Đorđe Holom built a new wooden bell tower. It was not until 1939 that the bell tower was built of solid material as designed by architect Vladeta Maksimović.

The church was constructed in the spirit of Neo-romanticism, reviving the heritage of

Западна фасада
Western façade

Богослужбени предмети
Liturgical objects

national medieval building tradition. The five-domed monastery of Ravanica, also dedicated to the Ascension, may have served as a direct model for the Church of the Ascension in Belgrade. The façade surface is smooth and decorated with a series of small arcades below the cornice, as well as with shallow vertical niches featuring arched windows. The western façade is the richest and most complex, with a prominent portal, a cornice gable, an oculus and two niched arched windows.

After the completion of the construction, the priests were accommodated in the old church and at the end of 1863 Archbishop Ilija Novaković requested a design for a new building, which was constructed by the design of civil engineer Andrija Vuković in 1865. The church administration kept four smaller rooms and let the four large ones to the Ministry of Finance for its Statistics Department. After the Ministry staff moved out in 1891, Belgrade Junior Grammar School began using five rooms as classrooms and subsequently took up the entire space except for the basement. That is why in 1891 a new building was raised for the needs of the church, and it still serves today as the parish house. The old building initially used by the Junior Grammar School was converted into the Third Belgrade Grammar School. When it moved to its newly-constructed building, this space was used by the Girls' Teachers College until 1935, and then let to different institutions.

The church interior was decorated mostly during the construction of the church. The iconostasis with the icons painted by Stevan Todorović, one of the most renowned Serbian painters of the second half of the 19th century, dates back to 1881. Stevan Todorović painted it at the time of his greatest artistic maturity and takes an important place in his oeuvre. He is known to have worked on iconostases mostly with his assistants, but this is the iconostasis he worked on all by himself, and that is why it is of particular significance in the study of his church painting. The Church of the Ascension in Belgrade also keeps individual paintings of Serbian 19th century artists, the most valuable of them being the icon *Holy Archbishops Athanasius and Cyril*, painted by Nikola Dimšić in 1864.

There is no certainty that the walls and vaults of the Church of the Ascension were painted immediately after its construction or the completion of the iconostasis, although the agreement

signed with Stevan Todorović also stipulated the painting of icons in the temple. During large restoration works in 1937, the vaults and wall surfaces were decorated with the new frescoes of Russian fresco painter Andrey Vasilevich Bitsenko, with painter Uroš Predić as his expert adviser and supervisor.

The church harbours a large number of liturgical objects made of metals and precious metals, as well as vestments of high artisan and artistic quality. Some of the most prominent ones are the works of several Belgrade goldsmiths from the first half and middle of the 19th century, such as the Guild of Tailors silver cross from 1846, a silver chalice from 1863 – the work of Jovan Nikolić made in the Second Rococo style, and two silver censers from 1899, made by goldsmith Stojić. These objects are important for studying the crafts of that time, as well as the intersection of traditional art forms with the new West European style elements of the second half of the 19th century. The church bells, in particular the old bell of the Cathedral, cast in 1830, are of special value.

The Church of the Ascension also has a large collection of church books and protocols, including some important manuscripts for studying both the history of the Church of the Ascension and of Belgrade.

The Church of the Ascension, with its yard and buildings as well as the liturgical objects and iconostasis, was designated as cultural heritage (*Decision of Belgrade City Institute for the Protection of Cultural Monuments*, No. 290/3 of 27th April 1967).

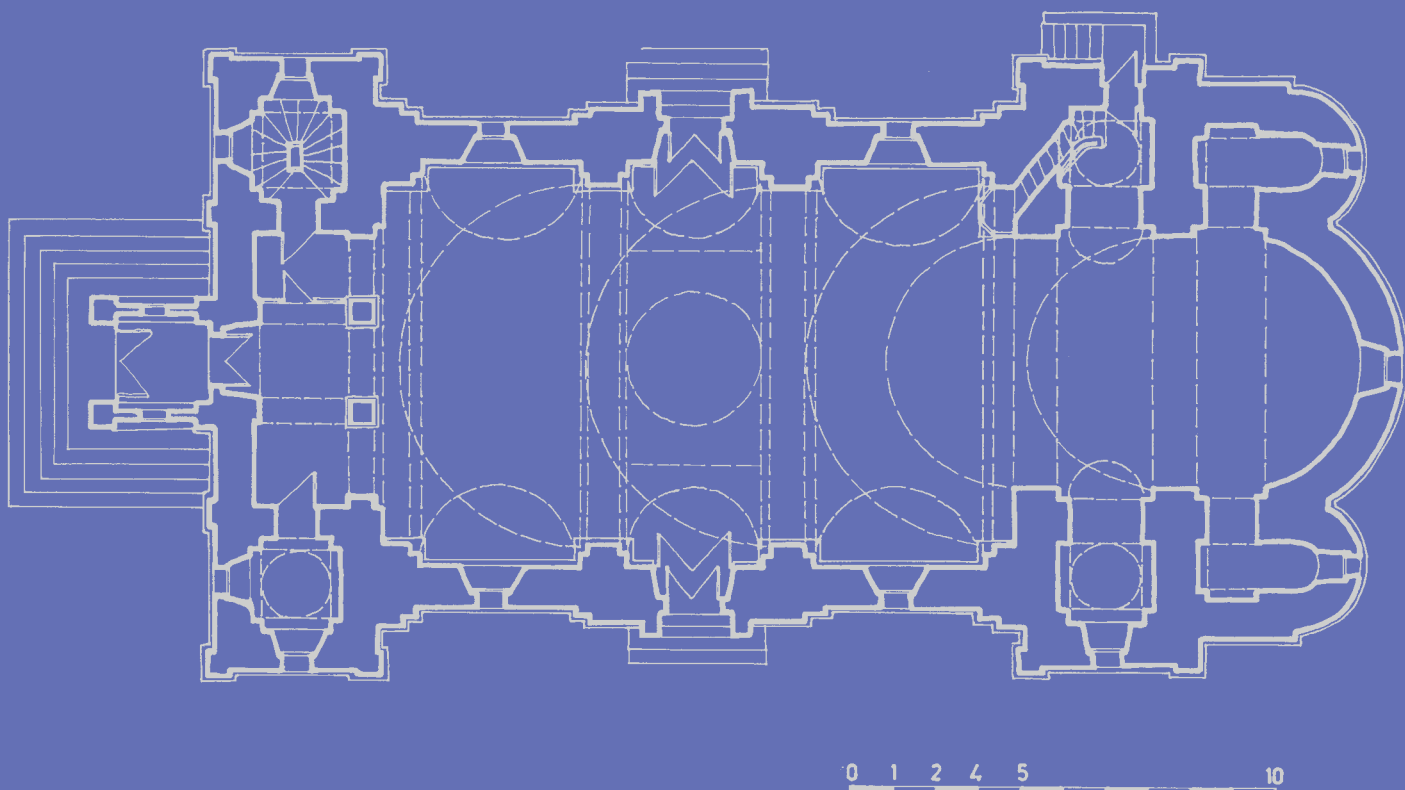
References:

Documentation of the Belgrade City Institute for the Protection of Cultural Monuments

Jovanović, M. (1987), *Srpsko crkveno graditeljstvo i slikarstvo novijeg doba*, Belgrade–Kragujevac.

Bogunović, S. G. (2005), *Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka (I): arhitektura, arhitekti, pojmovi*, Belgrade.

Основа цркве / Base plan of the church

